

O pozorování vzácných konipasů na Chebsku

Ondřej Krnáč, ZO ČSOP Františkovy Lázně, Infocentrum Komorní Hůrka

Když se řekne konipas, snad každý si představí štíhlého černobíle zbarveného ptáka pobíhajícího po trávníku či kolem vody. Ne ale každý ví, že existuje více druhů konipasů.

Všechny řadíme mezi pěvce do rodu *Motacilla*. Jsou to vesměs štíhlí ptáci s kmitajícím ocasem a velikostí 15–19 cm. Mají také podobný způsob života. Upřednostňují stanoviště poblíž vody, kde se živí hmyzem. Hnízda staví otevřená, miskovitého tvaru, z rostlinného materiálu a vystlaného i srstí zvířat. Jsou ukryta na zemi, zpravidla v blízkosti vody, například pod trsy trav, v polích, pod převisy kořenů stromů, v kamení, v hromadách dříví nebo pod mosty. Snůška činí zpravidla 4–5 vajec, která jsou na bílém až nazelenalém podkladě šedohnědé až tmavošedě skvrnitá. Je u nich patrný pohlavní dimorfismus ve svatebním šatu (určování nedospělých ptáků a jedinců v zimním prostém šatě je ale obtížnější). Obývají téměř celou Evropu. Zimují v jižní Evropě a Africe. Vytvářejí i zeměpisné poddruhy.

V Karlovarském kraji jsou pravidelně pozorovány tři poměrně běžné druhy konipasů – **bílý**, **horský** a **luční**. Poslední jmenovaný je z nich všeobecně nejméně hojný. Podle mých zkušeností z Chebské pánve se ale zdá, že v posledních letech je již konipas luční početnějším druhem než konipas horský.

Při mých toulkách chebskou přírodou však občas zahlédnu i mnohem vzácnější druhy ptáků. Nejinak tomu bylo i 5. května 2014. V odpoledních hodinách jsem šel obhlédnout malý rybník u Chlumečku vedle železniční trati mezi Františkovými Lázněmi a Chebem. Po mírné zimě a malých srážkách byl rybník zpola vyschlý, stejně jako spousta jiných menších rybníků u nás. Obnažené dno bylo rájem protahujících bahňáků. Zalehl jsem do rychle postaveného krytu, a tak se ptáci vyrušení mým příchodem po chvíli vrátili zpět. Mezi jiným ptactvem zde poletovalo asi deset konipasů

- ▲ Konipas bílý.
- ▲ Konipas horský.
- ▲ Konipas luční. Všechny fotografie Petr Lang.

▲ Konipas citrónový.

▲ Konipas černohlavý. Obě fotografie Ondřej Krnáč.

lučních. Dál jsem obdivoval bahňáky, když jsem podvědomě zahlédl cosi více žlutého než konipase lučního, jak zvolna pobíhá po blátě u vody a blíží se ke mně. Zaměřil jsem na něj pozornost a ... k mému velkému překvapení to byl **konipas citronový!** Nevěřicně jsem na něj zíral z několika metrů. Byl to krásně zbarvený dospělý sameček. Samozřejmě jsem si šel ověřit jeho přítomnost na rybníčku i druhý den. Byl zde. Ale další dny už se nezdržel. Vždy byl sám, samici jsem nikde nenašel. Zřejmě byl vzácným hostem na průtahu a já měl to štěstí ho pozorovat. To jsem ještě netušil, že zanedlouho mne potká další příjemné překvapení. 29. května 2014 za mnou přijel kolega Aleš Jelínek, že den předtím viděl nedaleko Chebu pár **konipasů lučních černohlavých**. Chtěl ještě jednou své pozorování ověřit a případně fotograficky zdokumentovat. Zajeli jsme tedy spolu obhlédnout lokalitu, kterou byl rybník v poli u dálnice, asi 1,4 km jihozápadně od obce Chvoječná.

I tento rybník byl zcela prázdný a část břehů byla zarostlá stromy, okolí rybníka tvoří především pole, toho roku s pšenicí. Ten den jsme však konipasy nezpозorovali. O dva dny později, 31. května 2014, jsem přišel opět hledat na obnaženém dně rybníka. Probíhal zde právě tok dvou párů konipasů lučních, jinak ale nic zajímavějšího. Až 3. června 2014 za jasného počasí jsem ho zpозoroval na vrcholu dubu, jak si prozpěvoval. Sameček konipase lučního černohlavého, neboli „feldegga“. Při další návštěvě lokality jsem se snažil zdokumentovat jeho přítomnost fotografií. Avšak stále mi o kousek unikal a byl poměrně plachý. Po chvíli jsem zjistil, že se v okolí pohybuje samička **konipase lučního středoevropského**, která kladně reagovala na vábivě zvuky „feldegga“. Vytvořili smíšený pár. Další konipasy černohlavé jsem na lokalitě nezaregistroval. Sameček si nadále prozpěvoval na vyvýšených místech na stromech u rybníka, neboť samička evidentně seděla na hnízdě v poli s pšenicí, asi 30 m od rybníka. Hnízdo opustila dvakrát denně a vždy jen na krátký čas, aby se vyprázdnila a nakrmila. Pokaždé byla doprovázena vzrušeným samečkem. Při návratu k hnízdu posedávali po obilných klasech a poté seskočili na zem. Nejprve jsem upustil od hledání samotného hnízda ze strachu, že je rozšlápnu. Ale v tomto čase se zde prováděl postřík pole a hrozilo celkové zničení hnízda. Hnízdo jsem tedy vyhledal. Naštěstí vše dobře dopadlo. Pro lepší kontrolu jsem poblíž hnízda zapíchnul suchou větev, která převyšovala obilí o několik centimetrů. Tato činnost byla doprovázena velmi rozčilenou a hlasitou reakcí obou ptáků. Po mém vzdálení se rychle uklidnili a v krátkém čase začali sedět. Den nato (13. června 2014) již oba rodiče krmili mladé. V krátkých intervalech se vraceli k hnízdu a v zobáku měli mouchy, komáry a pavouky. Další moje kontrola proběhla s časovým prodloužením až 28. června 2014. V té době dokrmoval samec asi tři mladé, která byla vzhledem velmi podobná samici, pouze měla kratší ocas a matné barvy. Je to jedno z mála prokázaných hnízdění konipase černohlavého v České republice a později prošlo také revizí Faunistické komise. Pak jsem je již více nespáčil. V roce 2015 byla hladina rybníka plná a po celou sezónu se zde

hnízdění konipasů nepotvrdilo. Jen 24. dubna 2015 se jeden sameček konipase černohlavého objevil ve skupině konipasů lučních na průtahu v pískovně v Nebanicích.

Doufám, že v budoucnu se na Chebsku zvýší počet takových zajímavých pozorování. Je to důkaz toho, že stále je co v naší přírodě objevovat a hledat.

Za doplňující poznatky děkuji kolegům Dětmaru Jägerovi, Aleši Jelínkovi, Petru Korelsovi a Maxu Döbereinerovi. ■

Literatura:

- Barthel P. H. (2009): Ptáci Evropy – Určovací atlas. – Ševčík, Plzeň, 192 pp.
Červená A. (2008): Ottův průvodce přírodou – Ptáci. – Ottovo nakladatelství, Praha, 432 pp.
Svensson L. (1999): Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého Východu (Der Neue Kosmos Vogelführer. Alle Arten Europas, Nordafrikas Und Vorderasiens). – Ševčík, Plzeň, 448 pp.

Naši konipasové

Nejznámějším a nejrozšířenějším našim druhem je **konipas bílý** (*Motacilla alba*). Obývá celou Evropu, západní Asii a severní Ameriku. Zbarvení je černobílé. V České republice je jeho početnost odhadována na nižší stovky tisíc hnízdících párů a jeho stavy jsou stabilní, podobně jako ve většině evropských států. Tvoří dva poddruhy – v Británii *Motacilla yarrellii* a v Maroku *Motacilla subpersonata*.

Konipas horský (*Motacilla cinerea*) obývá západní polovinu Evropy. Je téměř výlučně vázán na tekoucí vody. Hnízdí podobně jako konipas bílý pod mosty, v hromadách kamení, pod převýslými kofeny stromů apod. Přeletuje po vyčnívajících kamenech a obnažených březích z vody. Sameček má ve svém svatebním šatu černé hrdlo, žluté břicho, šedou hlavu a záda s křídly, bílý nadočnicový proužek. Samička je podobná, ale bez černého hrdla. Mladí mají bělavé hrdlo i břicho. Hlavním rozlišovacím znakem konipase horského ve všech šatech jsou žluté spodní ocasní krovky, kostřec s vrchními krovkami je nazelenalá a nohy masově barvy. U ostatních druhů jsou nohy tmavošedé až černé. Je tažný, občas u nás zimuje. Početnost jeho populace v České republice je stabilní, odhadem nižší desítky tisíc párů.

Konipas luční (*Motacilla flava*). Sameček má vrch hlavy šedý s bílým nadočnicovým proužkem. Svrchní strana těla je olivově zelenavá. Od hrdla přes prsa a břicho až po spodní krovky ocasní je žlutý. Samička má světlejší hlavu a celkově matnější barvy. Mladí jedinci jsou podobní samici. Obývá

velkou část Evropy kromě nejsevernějších oblastí. Hnízdo staví na zemi. Je více plachý než jiné druhy. Obývá nižší polohy, hlavně v okolí vody, často na pastvinách s dobyt看em, na podmáčených loukách a polích, někdy ho můžeme zastihnout i dost daleko od vody. Je tažný a zimuje na Blízkém Východě a severní Africe. V České republice je jeho početnost odhadována na vyšší stovky hnízdících párů. Vzhled silně podléhá zeměpisné proměnlivosti. V Evropě je známo až osm poddruhů. U nás nejčastější poddruh je **konipas luční středoevropský** (*Motacilla flava flava*).

Konipas luční černohlavý nebo **předoasijský** (*Motacilla flava feldegg*). Jeho zařazení v systému není jednoznačné. Někteří autoři jej řadí jako poddruh konipase lučního (Svensson). Přitom Barthel ho už řadí jako samostatný druh konipase černohlavý (*Motacilla feldegg*). Ať tak či onak, obě jména patří jednomu ptákovi a jsou platná. Jeho areál hlavního rozšíření je kolem Černého moře, Balkánu až Kavkazu. U nás vzácně protahuje a hnízdí. Zbarvení má podobné jako konipas luční, ale hlava je téměř černá. Samice má matnější barvu s šedou hlavou. Při bližším pozorování je ale nezaměnitelný.

Konipas citronový (*Motacilla citreola*) je výrazně žlutě zbarvený. Samice je méně žlutá s našedlou hlavou. Jeho domovem je severozápadní Rusko a západní Sibiř. Šíří se dál na západ přes Polsko, kde už hnízdí. Na našem území jsou nejčastější pozorování ze severovýchodních Čech. Podle mých zpráv zatím jediné doložené hnízdění je ze severní Moravy z Ostřavka v roce 1968 (Jäger, ústní údaj).